

Antoni Amaro

EL MITE DE L'ANDROGIN

L'Androgínia Divina

La majoria de cultures tenen la idea de la bisexualitat divina en tant que model i principi de tota existència. En el fons, el que està implicat en una concepció semblant és la idea que la perfecció i, per tant, l'ésser consisteix, en definitiva, en una unitat - totalitat. Tot el que és per excel·lència ha de ser total, comportant la *coincidentia oppositorum* en tots els nivells i en tots els contextos. Això es verifica tant en l'Androgínia dels déus com en els ritus de androginització simbòlica, i igualment en les Cosmogonies que expliquen el món a partir d'un Ou cosmogònic o d'una Totalitat primordial en forma d'esfera. Idees, símbols i ritus semblants es troben no només en el món mediterrani i el Pròxim Orient antic, sinó en altres nombroses cultures exòtiques i arcaïques. I aquestes cultures inciten al mateix temps a l'home a aproximar-se a aquesta plenitud mitjançant ritus o tècniques místiques de reintegració.

Citem-ne alguns exemples que ens ajudaran a la millor comprensió d'aquest fenomen religiós. En les més antigues teogonies gregues, els éssers divins neutres o femenins engendraven per si sols. Aquesta Partenogènesis implica l'Androgínia. Segons la tradició transmesa per Hesíode (*Teogonia*, 124 i ss.), Del Caos (neutre) van néixer el Èreb (neutre) i la Nit (femenina). La Terra va donar a llum per si sola al Cel estrellat. Es tracta de fórmules místiques de la Totalitat primordial, que tanquen totes les potències i, per tant, totes les parelles d'oposats: caos i formes, tenebres i llums, virtual i manifestat, mascle i femella, etc. Com a expressió exemplar de la potència creadora, la bisexualitat es col·loca entre els atributs de la divinitat (1).

Zerván, el déu iranià del Temps infinit, era Androgin, com ho era la divinitat suprema xinesa de les Tenebres i de la Llum. Aquests dos exemples ens mostren clarament que l'Androgínia era la fórmula per excel·lència de la Totalitat, *Zerván* era el pare dels bessons *Ormuz* i *Arihmán*, déus del Bé i del Mal; i de les Tenebres i la Llum, a la Xina com a l'Índia, simbolitzen les modalitats no manifestades i manifestades de la realitat última. Nombroses divinitats eren anomenades «Pare i Mare». Això suposava a la vegada una al·lusió a la seva plenitud, o a la seva eventual autogènesis, i una indicació de les seves potències creadores. Ja que l'Androgínia és un signe distintiu d'una Totalitat originària en la qual totes les possibilitats es troben reunides, l'Home Primordial, l'avantpassat mític de la humanitat, és concebut en nombroses tradicions com Androgin. Adam és l'exemple més important en el món judeo-cristià. *Tuisto*, el primer home de la mitologia germànica, era també bisexuat. En certes tradicions, l'avantpassat mític androgin ha estat reemplaçat per una parella de Bessons, com *Yama* i la seva germana *Yami* a l'Índia i *Yima* i *Yimagh* al Iran (2).

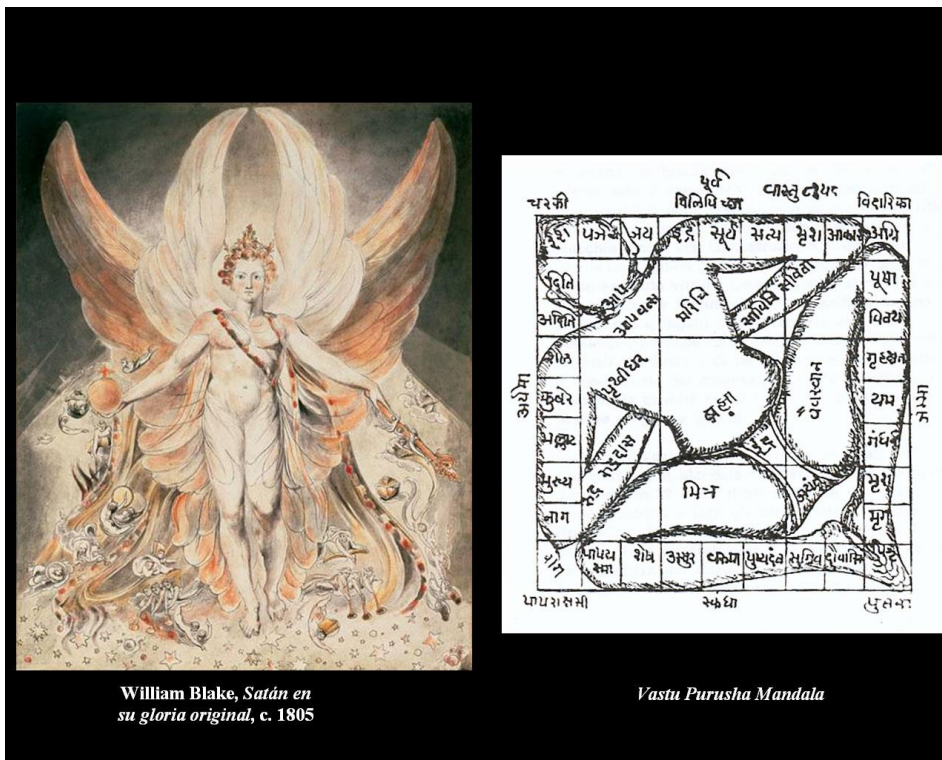
Ara bé, és important comprovar que doctrines semblants es troben en el folklore religiós del sud-est europeu. Hi ha exemples de creences i de proverbis romanesos segons els quals Déu i el Diable són germans. Ens trobem en aquest cas amb la fusió de dos temes diferents però relacionats: el mite gnòstic de la fraternitat de Crist i del Diable i el mite arcaic de l'associació, fins i tot de la quasi fraternitat del Déu i del Diable.

El Misteri de la Totalitat

La *coincidentia oppositorum* o el misteri de la Totalitat es pot arribar a comprendre tant a través dels símbols, les teories i les creences referents a la realitat última, el *Grund* (*el fons*) de la divinitat, com a través les de Cosmogonies, que expliquen la Creació per la fragmentació d'una Unitat Primordial, els rituals orgiàstics, que persegueixen la dislocació dels comportaments humans i la subversió dels valors, les tècniques místiques d'Unió dels contraris, els mites de l'Androgin i els ritus de androginització etc. D'una manera general, es pot dir que tots aquests mites, ritus i creences tenen per finalitat el recordar als humans que la realitat última, allò sagrat, la divinitat, sobrepassen les seves possibilitats de comprensió racional; que el *Grund* només és perceput com a misteri i paradoxa; que la perfecció divina no es pot concebre com una suma de qualitats i virtuts, sinó com una llibertat absoluta, més enllà del Bé i del Mal; que allò diví, l'Absolut, allò transcendent, es distingeixen qualitativament del que és humà, del que és relatiu, d'allò immediat, per no consistir en modalitats particulars de l'ésser ni en situacions contingents (3). El món va començar a existir després d'una ruptura de la Unitat Primordial. L'existència del món, el mateix que l'existència *en* el món, pressuposa la separació entre Tenebres i Llum, la distinció entre el Bé i el Mal, l'elecció i la tensió.

En moltes tradicions l'Ésser primordial, anterior a qualsevol divisió, era complet i per això, contenia en si mateix tots dos sexes. En les tradicions monoteistes aquest relat apareix personificat per un Àngel, el més bell de tota la Creació, que, segons l'Alcorà per exemple, després d'un pecat d'orgull va ser precipitat als abismes. En l'aquarel·la de William Blake el Príncep d'aquest Món, porta un ceptre símbol de la seva reialesa i una esfera rematada amb una creu, que representa tant a l'Orbe com a la Pedra filosofal. En la tradició hindú l'Ésser primordial i complet és anomenat *Purusha*. En un màndala que el representa es mostra el resultat del seu sacrifici pel que és dividit en parts que seran l'origen del Cosmos i dels éssers vius. Es tracta de diferents maneres de relatar la divisió de la Unitat Primordial, la separació entre el Cel i la Terra, entre l'Esperit i la Matèria. L'ideal de l'esperit indi és el *jivan mukta*, el «alliberat en vida», és a dir, el que, tot i viure en el món, no està condicionat per les estructures del món, el que no està ja «en situació», sinó que, com ho expressen els textos, és «lliure de moure's a voluntat» (*kamacarin*). El *jivan mukta* es troba simultàniament en el temps i en l'eternitat; la seva existència és paradoxal en tant que constitueix una *coincidentia oppositorum* impossible de comprendre o d'imaginar (4).

William Blake, *Satán en su gloria original*, c. 1805

Vastu Purusha Mandala

El Mite de l'Androgin i l'Home Primordial

La Càbala presenta a *Adam Kadmon* com originalment androgin. Segons el *Bereshit Rabba*: “*Adán y Eva fueron hechos espalda contra espalda y unidos por los hombros; después Dios los separó de un hachazo, dividiéndoles en dos. Existen otras opiniones: el primer hombre (Adán) era hombre en su mitad derecha y mujer en su mitad izquierda; pero Dios dividió las dos mitades*” (5). Però són, sobretot, certes sectes gnòstiques cristianes les que han concedit a la idea de l'Androgin un lloc central en les seves doctrines. Segons ensenyaments transmesos per sant Hipòlit, Simó el Mag deia a

l'esperit primordial arsénothély, «home - dona». Els naasenos concebien igualment a l'home celeste, *Adamas*, com un *arsénothély*s. El Adam terrestre no era sinó una imatge de l'Arquetip celeste. Per tant, ell també era Androgin. Pel fet que els humans descendeixen d'Adam, el *arsénothély*s existeix virtualment en cada home, i la perfecció espiritual consisteix justament en trobar en si mateix aquesta Androgínia. L'Esperit Suprem, el *Logos*, era també Androgin. I la reintegració final «*tanto de las realidades espirituales como de las animales y materiales, tendría lugar en un hombre, Jesús, hijo de María*» (*Refutatio*, V, 6). En l'*Evangelio de Tomás*, Jesús es dirigeix als seus deixebles dient-los: «*¿Cuándo convertiréis a los dos [seres] en uno, y cuándo haréis a lo de dentro igual a lo de fuera y lo de fuera igual a lo de dentro, y lo alto igual a lo bajo? Cuando consigáis que el varón y la hembra sean uno solo, a fin de que el varón no sea ya varón y la hembra no sea hembra, entonces entraréis en el Reino*» (6).

En efecte, arribar a ser «home i dona» o no ser "ni home ni dona» són expressions a través de les quals el llenguatge s'esforça per descriure la *metanoia*, la «*conversió*», la subversió total dels valors. És tan paradoxal ser «*mascle i femella*» com tornar a ser nen, néixer de nou, passar a través de la «*porta estreta*». Evidentment, concepcions semblants es troben també a Grècia. En *El Banquet*, Plató descriu a l'home primitiu com un ésser bisexuat, de forma esfèrica. El que interessa és el fet que en l'especulació metafísica de Plató, així com en la teologia de Filó d'Alexandria, en els teòsofs neoplatònics i neopitagòrics, en els hermetistes que recorren a *Hermes Trismegist* o a *Poimandres*, o en nombrosos gnòstics cristians, *que la perfecció humana s'imaginava com una unitat sense fissures*. D'altra banda, aquesta no era més que un reflex de la perfecció divina, del Tot - Un. En el *Discurso Perfecto*, Hermes Trismegist revela a Escolapi que «*«Dios no tiene nombre, o mejor dicho, que los tiene todos, puesto que es conjuntamente uno y todo. Infinitamente lleno de la fecundidad de los dos sexos, alumbra todo lo que se propone procrear»* (7).

Què és el que ens revelen tots aquests mites i tots aquests símbols, tots aquests ritus i totes aquestes tècniques místiques i màgiques, les llegendes i creences impliquen més o menys clarament la *coincidentia oppositorum*, la Unió dels contraris, la Totalització dels fragments? Per a Eliade, manifesten una profunda insatisfacció de l'home per la seva situació actual, pel que fa a la condició humana. L'home se sent esquinçat i separat. No sempre pot adonar-se'n de la naturalesa d'aquesta separació, ja que unes vegades se sent separat de «*quelcom*» *poderós*, d'allò que es completament *diferent* a si mateix, i altres vegades se sent separat d'un «*estat*» indefinible, atemporal, del qual no té cap record precís, però que tanmateix, recorda en el més profund del seu ésser: un estat primordial del qual gaudia abans del Temps, abans de la Història.

És el desig de recobrar aquesta Unitat perduda el que empeny l'home a concebre els oposats com els aspectes complementaris d'una realitat única. Precisament a partir d'aquestes experiències existencials, provocades per la necessitat d'integrar els contraris, és quan comencen a articular-les primeres especulacions teològiques i filosòfiques.

Abans de convertir-se en conceptes filosòfics per excel·lència, l'U, la Unitat, la Totalitat, constituïen nostàlgies que es revelaven en els mites i en les creences, i eren realçats en els ritus i en les tècniques místiques. A nivell del pensament presistemàtic, el Misteri de la Totalitat tradueix l'esforç de l'home per accedir a una perspectiva des de la

qual s'anul·lin els contraris. L'Esperit del Mal es revela incitador del Bé, els Dimonis apareixen com l'aspecte nocturn dels Déus. El fet que aquests temes i motius arcaics sobrevisquin encara en el folklore i sorgeixin contínuament en el món oníric i imaginari prova que el Misteri de la Totalitat forma part integrant del drama humà (8).

Bibliografia consultada

- (1) Mircea Eliade (2001) *Mefistófeles y el Andrógino*, pàg. 106. Barcelona: Ed. Kairós
- (2) Ibid. pàg. 108
- (3) Ibid. pàg. 81
- (4) Ibid. pàg. 93
- (5) Mircea Eliade (2010) *Tratado de Historia de las Religiones*, pàg. 378. México: Ediciones Ara
- (6) Mircea Eliade (2001) *Mefistófeles y el Andrógino*, pàgs. 103-104. Barcelona: Ed. Kairós
- (7) ibid. pàg. 105
- (8) Ibid. pàgs. 119-121

Reconeixement – NoComercial (by-nc): Es permet la generació d' obres derivades sempre que no es faci un ús comercial. Tampoc es pot utilitzar l' obra original amb finalitats comercials.